

9. Пац Л. І. Семантична структура адресатних дієслів // Функціонально-когнітивні вияви граматичних структур: Зб. наук. праць.– К., 1998. – С. 101-110.

10. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса. – М.: Прогресс, 1988.– 654 с.

11. Шумихина В. В. Адресат и его характеристика в эмоционально-оценочных высказываниях: лингвокультурологический аспект: На материале английского и немецкого языков: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – М., 2005.

Джерела дослідження

І. Українка Леся. Зібрання творів у 12-ти томах. – Т. 1. – К.: Наук. думка, 1975. – 447 с.

ІІ. Українка Леся. Поезії. Поеми. – К.: Дніпро, 1989. – 501 с.

Примечания

¹*P_o* – дієслівний предикат, *S* – суб'єкт, *O* – об'єкт, *A_o* – адресат, *I_m* – інструменталь (засіб пересування), *I_{so}* – інструменталь (засіб дії), *L* – локатив.

Махачавілі Р. К.

ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКІ ВИМІРИ ТЕХНОСФЕРИ СУЧАСНОГО БУТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ ІННОВАЦІЙ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

На межі ХХ-ХХІ століть наука набуває статусу винятково ефективного і динамічного інструментарію людської діяльності, що детермінує інтерес учених до прагматичних аспектів і проблем теорії пізнання з метою підвищення ефективності наукової роботи – традиційними класичними засобами і на основі інноваційних систем штучного інтелекту [2; 17]. Спостереження за розвитком підмов науки і техніки, опис нових засобів означування у відповідних терміносистемах, укладання і поповнення різногалузевих термінологічних словників – одне з головних завдань лінгвістики і лексикографії в галузі термінології [3, с. 1].

На початку нового тисячоліття спостерігаються глобальні соціально-економічні зміни в житті людства. Науково-технічний прогрес набув рис інформаційної революції [4]. На очах сучасного покоління відбувається зсув «епіцентру» життя світового суспільства з реального світу в реальність умовну, «віртуальну», створену за допомогою комп'ютерної техніки. Це, за зауваженнями дослідників, сприяє процесам «глобалізації» та всесвітньої інтеграції [8; 10; 16], що, в свою чергу, призводить до зміцнення позиції англійської мови як мови інтернаціональної комунікації.

«Техносфера» сучасного буття представляє собою комплексну, інтегровану, багатовимірну сутність і являє об'єкт дослідження майже всіх галузей сучасної гуманітарної науки (філософії, психології, соціології, культурології, тощо) [11; 12; 13; 15]. Слід зазначити також, що особливо бурхливого розвитку в умовах сучасного етапу інформаційної революції набуває та сфера лексичних новоутворень англійської мови, яка безпосередньо співвідноситься з науково-технічним прогресом, тобто так звана *комп'ютерна термінологіка*.

Крім того, маємо зауважити, що на даному етапі розвитку лінгвістичної науки безпосередньо в сфері лексичних інновацій галузі новітніх технологій дослідження проводяться здебільшого в лексикографічному, прикладному аспекті. У той час як поза фокусом вивчення залишається специфічна сутність комп'ютерної сфери як мовного феномену, яка, за результатами наших спостережень, має бути актуалізована саме з огляду на термінологічну природу загалу лексичних інновацій в наданій галузі. Безпосередньою метою представленого дослідження є висвітлення актуальних лінгвофілософських вимірів техносфери сучасного буття.

Комплексне позиціонування сфери новітніх технологій у координатах як лінгвальних, так і на філософських параметрів дозволяє, на нашу думку, більш повною мірою вивчити природу техносфери. Слід наголосити, що в межах даної роботи ми маємо спиратися на найбільш синкретичне трактування поняття «*філософський*», а саме – «такий, що поєднує в собі онтологічні (зокрема – часо-просторові), антропологічні та гносеологічні параметри». Зазначений підхід дозволить нам розглянути буттєві аспекти технодійсності в їх лексико-семантичному висвітленні, дослідити її екзистенціальність (тобто вивчити параметри буття людини в техносфері), проаналізувати лінгвальну актуалізацію антропоцентричності технократичного буття.

Більш того, техносфера як така (багатовимірна, складноорганізована, динамічна система) являє собою своєрідний «полігон» мовної актуалізації буття. Тобто, мовна (лексико-семантична) репрезентація технократичної реальності існує в межах досяжності людського розуму, а отже, підлягає безпосередній перцепції та осмисленню (на відміну від «некомп'ютерної» дійсності, лінгвальний онтогенез якої може бути лише з великим ступенем умовності реконструйованим лінгвістичними методами).

Дослідження спирається на міждисциплінарний підхід до вивчення мовних явищ. Зокрема, в роботі поєднуються сучасні лінгвістичні теорії термінології, неології та словотвору з лінгвофілософськими, зокрема з антропоцентричними поглядами на систему мови. Зауважимо, що представлена наукова праця базується на вихідному положенні про термінологічну природу комп'ютерних лексичних інновацій англійської мови, яка детермінує комплексну багаторівневу взаємодію мовних (лексикалізованих), онтологічних та антропологічних параметрів техносфери сучасного буття. В процесі дослідження упроваджено методик *антросферичної* та *соціосферичної* парадигматичної систематизації комп'ютерної термінологіки англійської мови.

В останні десятиріччя ХХ-го століття завдяки розвитку новітніх технологій спостерігається становлення специфічної буттєвої сутності – так званої віртуальної реальності. Наголосимо, що однією з основних проблем щодо рефлексії відносно зазначеного «видобуття» виявляється питання онтологічного статусу віртуальної дійсності [5, с. 14]. Цей специфічний вид буття має тенденцію синтезувати властивості інших видів та форм буття. Так, наприклад, віртуальній реальності притаманні деякі параметри об'єктивно-ідеального буття, оскільки вважається, що її (віртуальної дійсності) актуальне існування можливе лише завдяки комп'ютерним системам, в яких закони логіки відіграють першочинну роль. Разом з тим, віртуальній реальності притаманні властивості суб'єктивно-ідеального, оскільки її параметри можуть змінюватись за власним бажанням суб'єкта. Поряд з властивостями ідеального буття у віртуальній реальності відтворюються і певні показники буття матеріального, зокрема потенція впливу на органи почуття [1, с. 41].

Перш ніж перейти до аналізу безпосередньо сутнісних лінгво-онтологічних параметрів техногенної дійсності нам вбачається необхідним розглянути основоположні визначення базових категорій буття як такого.

Простір постає як найважливіший аспект моделі світу, характеристика протяжності, структурності, взаємодії, координації окремих елементів буття [9, с. 337]. Поряд з простором, час є характеристикою тривалості існування, ритму, темпу, послідовності, координації, зміни станів та їх смислової наповненості для людини [6, с. 42]. У свою чергу, *екзистенція*, іншими словами – «буття людини» (в якості її особливої форми ми пропонуємо розглядати «комп'ютерну дійсність» – техносферу) не може мати випадкових вимірів, вона не може бути просторовою, часовою, не вбираючи і не поглинаючи своїх атрибутів і не перетворюючи їх на виміри свого буття [7, с. 214].

Наголосимо також, що в процесі дослідження ми не ставимо гіперзавдання визначити статусне співвідношення базових буттєвих категорій простору та часу. Навпаки, ми виходимо з пресупозиції про їх рівнозначність у межах дійсності. Наша точка зору базується, зокрема, на постулатах І. Канта, який, пропонує позиціонувати простір і час як такі апіорні категорії, що знаходяться «за дужками» свідомості суб'єкта пізнання. У свою чергу, в науковій концепції М. Гайдеггера запроваджено специфічний екзистенційний феномен *Dasein*, що інкорпорує в собі параметри «тут-буття» та «зараз-буття», а отже, рівною мірою залучає як просторові, так і часові показники.

Нарешті, теорія відносності А. Ейнштейна розглядає розташування дійсності в чотирьох координатах єдиного онтологічного континууму. Причому такі координати корелюються відношеннями сурядності. З огляду на вищезазначене, нам здається некоректним вести мову про примат чи домінування тієї чи іншої буттєвої категорії в рамках комп'ютерної дійсності саме тому, що ця лінгво-онтологічна сутність ще й досі знаходиться в стані розвитку, становлення. Як бачимо, з самих визначень наведених категорій очевидним стає необхідність онтологічної (буттєвої) детермінації комп'ютерних неологізмів-термінів як категорізуючих одиниць.

Запровадження новітніх комп'ютерних технологій вимагає від мови (в даному випадку – англійської) нових засобів категоризації комп'ютеризованого Буття, шляхом його «*термінологізації*» (відбиття крізь призму новоутворених комп'ютерних неологізмів-термінів). Отже, можна зазначити, що комп'ютерний термін уявляється нам одночасно як засобом осмислення (перцепції), так і засобом безпосередньої лінгво-онтологічної актуалізації техносфери.

Одним з найважливіших досягнень комп'ютерної революції кінця ХХ-го століття було створення альтернативної реальності – «кіберпростору» (*cyberspace*), означуваного також як «віртуальна реальність», або ж «віртуальний світ» (*virtual reality, virtual world*). Будучи невід'ємним продуктом цивілізації, віртуальна дійсність, однак, поступово відокремлюється в самостійне метафізичне ціле [Groot 2001; Heim 1993]. На думку сучасних дослідників, Інтернет – це явище своєрідного «світу IV» [8, с. 23], в межах якого медіа виступає не лише як засіб передачі інформації або взаємодії, але виявляє власну, смислостворюючу та світостворюючу тенденцію. Причому провідними ознаками «четвертого виміру» є інтерактивність, нормативність та об'єктивізованість.

У свою чергу, реальний світ у процесі пізнання підлягає техноорієнтованій трансформації (і, як наслідок, відповідній категоризації): техносфера ніби повертає запозичені до того компоненти та цілі структури, тільки в модифікованій формі. Можна зазначити, що в збільшених масштабах, на онтологічному рівні відтворюється 3-ступеневий процес, який у межах лексико-семантичного рівня комп'ютерної дійсності ми пропонуємо ідентифікувати як «рекурсивну семантичну трансформацію» (більш детально про зазначене явище мова піде в другому розділі наданій роботи).

Під час такого переродження техносфера все одно залишається відокремленим середовищем, глибинним *alter ego* реальної дійсності, особливою квінтесенцією Буття. Зазначений підхід до штучної техногенної дійсності свідчить про наявну можливість розташування її (техносфери) в рамках відповідним чином переосмислених онтологічних категорій.

Широкомасштабне впровадження новітніх технологій, становлення та розгалуження сфер «віртуальної реальності» призводить до виникнення якісно нових модусів людського існування. Відтепер об'єктивна дійсність виступає, так би мовити, в діалектичній єдності «реального» та «віртуального» параметрів. Причому останній являє собою необхідний імпліцитний компонент мовної актуалізації буття.

Цілком логічним, на нашу думку, є припущення, що в техногенній реальності, так само, як і за її межами, Людина представляє собою фундаментальний параметр антропних засад існування. Тим більше таке твердження є справедливим для віртуального простору, оскільки він є продуктом людського розуму. Техногенна реальність являє собою штучний антропний простір, який складається з поєднання необмеженої кількості індивідуальних самостей, мовна свідомість яких є саме тою ферментуючою засадою, на якій безпосередньо базується актуалізація віртуального буття. Отже, людина в техносфері є не просто «користувачем», вона є центром нового, лінгво-екзистенційного континууму.

Об'єктивні закони антропного буття, вочевидь, можуть бути застосовані та адекватним чином виконуються не лише в межах «реального» світу, а й у домені «комп'ютерної реальності», яка, в свою чергу, першочинно вибудовується та відтворюється на засадах антропоцентричності, які поступово трансформуються у принципи так званої антропосферичності. Під останніми ми пропонуємо розуміти узагальнені паттерни «філогенетичного» освоєння штучного екзистенційного середовища і чинного розвитку останнього згідно зі структурами «первинної» (докомп'ютерної) екзистенції.

Отже, в цьому зв'язку, маємо зауважити, що концептуальне поєднання двох світів (*meatspace* та *cyberspace*) породжує унікальну двосторонню модель суспільства, яка конститується сукупністю іманентно присутніх інтровертивних «самостей», існуючих у єдиному соціосемантичному полі.

Лінгвальними засобами вибудовується своєрідна «смуга відчуження» особистості, за межами якої відбувається переорієнтація комп'ютерної антропосфери. Даний процес, в свою чергу, супроводжується реверсією смислових та поняттєвих домінант в межах комп'ютерної терміносистеми, зсув фокусу з антропоцентричності даної лексико-семантичної парадигми на *техноцентричність*. У такому випадку лінгвальні компоненти антропосферичного середовища підлягають своєрідній трансорієнтації, в результаті якої доміну-

ючий антропний параметр таких одиниць замінюється на аналогічний за статусом техногенний параметр: *techgnosis, technopropism, serial-killer app, etc.*

З огляду на вищезазначене, маємо зауважити, що становлення техносферичної парадигми можна умовно розподілити на два етапи (чи то стадії). Протягом *першої* (назвемо її «ініціальною») стадії спостерігається наявна антропоцентрична зумовленість та орієнтованість модусів технократичного буття. На *другій* стадії відбувається зсув рівноваги між периферією (яку донедавна являла собою техносфера) та онтологічним центром (десигнуємо його умовно «антропос»), центрострімка динаміка системи поступово замінюється на центробіжну (саме тому ми пропонуємо ідентифікувати дану стадію як «еволюційну»). Як наслідок, спостерігається дифузія антропного ядра не лише в буттєвому, а й у екзистенційному аспектах. У ході зазначеного процесу техносфера градієнтно перетворюється на автономну, самонапружену, самоврегульовану систему.

Надалі нам видається доцільним розглянути деякі параметри закріплення та актуалізації репрезентованої тенденції мовними (лексико-семантичними) засобами. Так, на структурно-семантичному рівні наданий процес актуалізується у наявній перевазі «техноморфних» лексичних одиниць над преіснуючим загалом антропоморфних одиниць у даній сфері. У свою чергу, на безпосередньо семантичному рівні проявляється тяжіння до «дегуманізації» лексичних одиниць, що співвідносяться зі сферою новітніх технологій.

У той час як у процесі становлення техносфери спостерігалась своєрідна мода на «фаміліарізацію» віртуального простору, адаптацію його (в тому числі і мовну) під «паттерни» реального світу, на даному етапі розвитку техносфери простежується тенденція до підкресленого абстрагування комп'ютерної дійсності від її «близнюка», надання техносфері атрибутів «умозорності».

Парадоксальним, на нашу думку, виявляється той факт, що саме на зазначеному етапі в галузі мовних репрезентацій відбувається пенетрація техносферичних параметрів до засобів перцепції реального світу. Саме тоді, коли «віртуальність» майже проголошується невід'ємним атрибутом реальності, коли техно-компонент уже залучено до формули Буття, починається обособлення лінгвотехносфери, маніфестація її «самості» як екзистенційного середовища. Представлене дослідження не є вичерпним і відкриває широкі перспективи для подальшого вивчення лінгвофілософських параметрів техносфери, шляхів її становлення та розвитку. Зокрема, заслуговує на увагу подальше дослідження сфери комп'ютерних технологій та віртуальної дійсності як специфічного буттєвого та мовного феномена в світлі становлення нової техногенної цивілізації.

Література

1. Васютин А. П. Экзистенциальный подход к изучению виртуальной реальности // Материалы Международной конференции «Виртуальное пространство культуры». – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2000. – С. 21-23.
2. Девтерев И. В. Философский анализ феномена интерактивной научной деятельности в INTERNET (феноменологический, эвристический и прагматический аспекты): Дис... канд. филос. наук: 09.00.03 / Київський нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2000. – 188 с.
3. Дуда О. І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові. – К.: Наукова думка, 2001. – 214 с.
4. Зацний Ю. А. Интернет і збагачення словникового складу англійської мови у новому столітті // Вісник Сумського державного університету. – Серія: Філологічні науки. – № 4 (50). – 2003. – С. 75-79.
5. Иванов А. Ф. Об онтологическом статусе виртуальной реальности // Материалы Международной конференции «Виртуальное пространство культуры». – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2000. – С. 14-16.
6. Исупов К. Г. Феномен времени. – М.: Слово, 1992. – 161 с.
7. Мерло-Понти М. Временность // Историко-философский ежегодник. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – С. 265-278.
8. Носов Н. А. Технологии виртуальной реальности. Состояние и тенденции развития. – М.: ИТАР-ТАСС, 1996. – 160 с.
9. Пигалев А. И. Пространство культуры // Культурология. XX век. – СПб.: Книга, 1998. – С. 337-344.
10. Тапскотт Д. Электронно-цифровое общество. – М.: Релф-бук, 1999. – 432 с.
11. Тираспольский Л.И., Новиков В.Н. Духовный смысл Интернета. – <http://www.isn.ru/info/seminar-doc/Novikov.doc>, 2005.
12. Шевченко І. С., Гончаренко І. О. Конфліктна мовленнєва поведінка в англomовному кіберпросторі // Вісник Житомирського державного університету. – 2005. – Вип. 23. – С. 24-28.
13. Bell D. Social Framework of the Information Society. – Oxford: Oxford U. Press, 1987. – 315 p.
14. Groot P. Reality Engineering and the Computer. – NY: Bantam Editors, 2001. – 104 p.
15. Heim M. The Metaphysics of Virtual Reality. – LA: Westport Publishers, 1993. – 278 p.
16. Levy S. Living in the Blog-osphere // Newsweek. – 2002. – Aug. 26. – P. 44-47.
17. Searle J. Minds, Brains, and Science. – Oxford U. Press, 1984. – 142 p.

Махоніна Н. Г.

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ЛЕКСИЧНОЇ СУБСТИТУЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

У процесі функціонування фразеологічних одиниць як особливого виду знаків мовної системи діють протилежні сили розвитку: стабільності та видозміни. Однією з основних умов утворення і функціонування фразеологізмів є стійкість значення й структури. Без цієї ознаки фразеологізми не можуть стати знаками мовної системи. Стійкість системи зумовлює стійкість лексичного значення і навпаки, лексичне значення передбачає стійкість структури. Але ця стійкість, за влучним виразом Фляйшера, не є «абсолютною величиною» [10, с. 205]. Протилежна діюча сила намагається урізноманітнити зміст і форму фразеологізмів, виразити те або інше поняття в іншій формі: від незначних змін до повної її заміни. Деякі лінгвісти вважають, що схильність до структурно-семантичних змін закладена в самому слівному характері компонентів фразеологізмів та в конструктивності їхньої форми й семантики [4, с. 201]. Нарізнооформленість фразеологізмів дозволяє модифікувати як їхній план вираження, так і план змісту.

Метою структурно-семантичних трансформацій є утворення нових ФО, нових відтінків значення, наближення фразеологізмів до ситуації, посилення або послаблення інтенсивності вираження емоцій, зміна оцінки тощо. Основним критерієм розрізнення типів модифікації ФО традиційно є збереження або зміна кількості компонентів синтаксичної структури базового фразеологізму. Згідно з цим розрізняють:

1) трансформації, що призводять до скорочення базової синтаксичної структури (відбуваються завдяки еліпсу, абрєвіації або перерозкладу граматичної структури);